

УДК 372.881.111.1

**МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА
ДОПОМОГОЮ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ**

Лазарева Олена Сергіївна

К.ф.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

Харків, Україна

Анотація. У статті розглядається проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами англійської мови. Аналіз можливостей інклюзивної практики та виокремлення умов для адаптації освіти та успішного навчання іноземним мовам дітей з аутизмом дав можливість виявити методи та прийоми формування комунікативної компетентності відповідно до мети та змісту навчання з урахуванням особливих потреб учнів та вікових особливостей та сприяв створенню інноваційного процесу навчання із залученням відеоматеріалів. Розроблені стратегії навчання англійської мови з урахуванням технологій супроводу та прописані умови успішної інтеграції та адаптації до навчального процесу дітей з розладами аутичного спектру.

Ключові слова: інклюзивна освіта, взаємодія, освітній процес, холдінг терапія, інтеграція, розлади аутичного спектру.

Вступ. Актуальним питанням в останні десятиріччя є проблема модернізації сучасної освіти. Особливу нішу в цьому процесі займає розвиток нового напрямку – інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами в єдиному освітньому середовищі, де особливо гостро виділяється проблема створення гуманного ставлення соціуму до учнів з обмеженими можливостями здоров'я. Створення доступної освіти для таких учнів вимагає

прояву толерантності, що передбачає підготовку соціуму в багатомовному культурному середовищі.

Ефективна соціалізація учнів з особливими освітніми проблемами є основним завданням всієї системи корекційної допомоги. Інклюзія спрямована на соціальну інтеграцію, на включення дітей з аутизмом та вадами здоров'я в життя суспільства. Освітня інтеграція як частина соціальної інтеграції розглядається як процес виховання і навчання учнів з особливими освітніми потребами спільно зі здоровими [4].

Соціальна інтеграція осіб з обмеженими можливостями, серед яких є діти з аутизмом, представляє для сучасного суспільства важливу гуманітарну задачу, що вирішується, в тому числі, засобами освіти.

Методика викладання іноземних мов вирішує проблему формування комунікативної компетентності. У випадку з аутистами виявлення ефективних способів її досягнення є актуальним та експериментальним. При цьому основна функція викладача – створити максимально комфортні умови для всіх учасників інтегрованої групи та створити уявні ситуації спілкування, які відтворюють зміст матеріалів, які обрано для демонстрації на уроці.

Мета. Метою дослідження є виокремлення методів та прийомів навчання англійської мови дітей з розладами аутичного спектру та обґрунтування доцільності використання відеоматеріалів для формування мовленнєвої компетентності.

Матеріали та методи. Залучення відеоматеріалів до навчання стимулює розвиток самомотивації, цікавий матеріал не просто сприймається візуально, але й формуються аудитивні навички. Проте необхідно пам'ятати, що в той час, коли учні в групі будуть отримувати задоволення від перегляду відеоматеріалів, аутисти можуть відчувати страх та невпевненість замість мотивації та задоволення від образів, жестів та звуків на екрані. Тому основне завдання комунікативної методики – налагодити процес оволодіння мовою як збагнення реалій дійсності країни, мова якої досліджується, – ускладнюється і потребує модифікації та адаптації до потреб аутистів.

Виклад основного матеріалу. Ефективні методи та прийоми формування комунікативної компетентності дітей з аутизмом на уроках англійської мови було виокремлено відповідно до мети та змісту навчання з урахуванням особливих потреб та вікових особливостей учнів. Актуальною при цьому є потреба розвитку та активізації пізнавальних здібностей учнів, формування вмій та навичок практично використовувати здобуті знання у повсякденному житті, а надалі й у самостійному житті без психолого-педагогічного супроводу.

Застосування відеоматеріалів на уроці іноземної мови є важливим елементом сучасної освіти, оскільки воно допомагає не тільки орієнтуватися у світі та пізнавати культуру іншої країни, але і слухати мову.

Використання відео контенту підвищує мотивацію до навчання та залучає всіх учнів до сприйняття нової інформації або відтворення певних мовних ситуацій. Але у випадку з аутистами тільки за допомогою певних методів та прийомів навчання стимулюється пізнавальна активність, мотивація до навчання та створюються умови для самостійної роботи дітей, що саме і є метою залучення автентичних відеоматеріалів до навчання іноземної мови.

Перегляд відеоматеріалів сприяє розвитку психічної діяльності учнів: пам'яті та уваги. При цьому, як відомо, довільна увага заміщується предметною. Аутисти прикладають багато зусиль, щоб зрозуміти зміст кожного окремого фрагменту, а іноді і слова.

Нетривала концентрація уваги, дефіцит уваги, відволікання та гіперактивність, гіперчутливість до сенсорних стимулів (фонові звуки, шум), тривала фіксація на неприємних враженнях, «спотворення цілісної картини реального предметного світу і витончене виокремлення окремих, афективно значущих, відчуттів власного тіла, а також звуків, кольорів» [3], відсутність інтересу до нового та іноді нездатність самостійно переносити здобуті навички у аналогічні мовні ситуації потребує особливих прийомів та методів навчання, урахування особливостей сенсорного, пізнавального та психічного розвитку дітей з розладами аутичного спектру. Від інтенсивності уваги залежить процес

запам'ятовування. Відео контент дозволяє задіяти зоровий та слуховий канали сприйняття інформації та впливає на тривалість фіксації як мовного матеріалу.

Сучасним УМК іноді бракує країнознавчої інформації або відео контенту для розуміння правил ввічливості, побутових ситуацій, рекламних оголошень, тощо. А розуміння соціальних відносин та причетність до соціуму є актуальною проблемою аутистів.

Тому розуміння відео контенту дозволить цим школярам не тільки сформуванню та вдосконалити мовну компетентність, але й засвоїти соціальні ритуали та стереотипи. При цьому важливою є самоідентифікація.

Залучення відеоматеріалів дозволяє вирішити наступне коло навчальних завдань: розширення словникового запасу з обраної теми (професії та обов'язки людей, подорожі, парки та зоопарки тощо).

За допомогою етапів введення відеоматеріалу (демонстрації фрагментів, пояснень та пауз для засвоєння матеріалу та коментування як викладачем, так і дітьми) вирішується завдання поступового формування мовленнєвої компетентності.

У випадку з аутистами засвоєння відео контенту є набагато складнішим, ніж аудіо, оскільки задіяні різні канали сприйняття і важко тримати увагу на змісті, а не на звуках чи образах. Тому перед переглядом фрагменту завданням викладача є концентрувати увагу на тому, що саме треба почути або побачити (назви тварин, професій, ознаки зими тощо). Отримавши інструкцію, аутист почне набувати саме аудитивних вмінь.

У сучасному відео просторі є безліч постанов навчальних роликів з різної тематики. Проте не слід обирати на початковому етапі складні рекламні відеокліпи чи художні фільми, навіть якщо словниковий запас дітей вже дозволяє, оскільки соціальні навички аутистів обмежені.

Ефективною в не тільки в корекційній роботі, а й в навчанні аутистів вважаємо метод М. Уелча – холдінг-терапію (holding therapy) – для подолання конфронтації, зняття афективного напруження та отримання дозволу від аутичної дитини на засвоєння нею нової для неї інформації [Welch]. Цей метод

може бути ефективним, якщо дитина веде себе агресивно під час введення нового матеріалу; при цьому дитину може обнімати або тримати за руку вчитель, інша дитина, або згодом іграшка, яка викликає довіру.

Під час сеансу холдінгу аутична дитина навіть може встановити контакт очима та сприймати нову інформацію від вчителя, аудіо чи відео ресурсів.

При цьому тривалість холдінгу залежить від проблемної ситуації та важливим є отримання дозволу на сприйняття інформації та розвиток позитивної емоційної взаємодії. Якщо є така можливість, до холдінг-терапії можливо залучати навіть батьків дитини для створення комфортних умов навчання для всіх.

Проте не треба стимулювати розвиток дітей з розладами аутичного спектру тільки за допомогою цього методу. Застосовувати цей метод доцільно орієнтуючись на ступінь сформованості емоціональної сфери дитини.

На практиці результатами холдінг-терапії стала активність аутичних дітей при прослуховуванні подкастів та засвоєння інформації з відеоресурсів.

Поступово дитина може тримати якусь невеличку річ, не повертаючи до себе уваги, при цьому концентруватись на матеріалі та імітувати звуки, слова, артикуляцію та міміку героїв відео. Тим самим формуються мовні навички та мовленнєва компетенція.

При цьому завданням вчителя є збереження мовних навичок та підтримка мовної активності дитини на протязі тривалого часу, що стає можливим при використанні ритуалів багаторазового повторення та відтворення тих самих ситуацій для спілкування, які діти бачили у відеоматеріалах.

Доцільним є багаторазове повторення як в аудиторії, так і дома в супроводі батьків. Треба звертати увагу і на те, що іншим дітям в аудиторії потрібні будуть продуктивні та творчі вправи з певним рівнем самостійності в виконанні, проте аутисту необхідно більше часу та разів повторення рецептивно-репродуктивних вправ.

Стереотипи, які формуються в аутистів пов'язані зазвичай з конкретною ситуацією.

Це обмеження не дозволяє таким дітям використовувати набуту навичку в інших обставинах. Тому завдання вчителя організувати ситуацію, в яких дитина може продемонструвати вміння та навички, які було сформовано раніше.

За допомогою візуальних засобів презентації аутист формує уявлення про жести, дії, назви предметів. Надалі стає можливим навіть формувати власні асоціації, якщо вчитель не тільки демонструє фільм, мультик чи окремі малюнки на екрані, але й але і створює з дитиною асоціативний ланцюг.

Результати та обговорення. Вивчення аспектів викладання англійської мови учням з аутизмом дозволяє надати наступні рекомендації до практичних занять:

- необхідне забезпечення сприятливого середовища та формування толерантного ставлення до дітей в особливими освітніми потребами, як у викладачів, так і в учнів;

- відео контент потрібно відбирати з урахуванням віку та інтересів школярів; бажано уникати контенту, який може викликати страх в аутиста або спровокувати агресивну поведінку (шум або темрява при перегляді відеоматеріалів, прямих фізичний контакт);

- потрібне чергування видів вправ;

- забезпечення багаторазового повторення матеріалу;

- важливим є вміння викладача допомогти учням як в плані навчання, так і в психологічному плані; найбільш ефективно в плані передачі інформації та формування адекватних уявлень, поєднувати різні види наочності, використовуючи якомога більше аналізаторів;

- при перегляді навчальних фільмів та презентацій слід коментувати те, що відбувається на екрані, пояснюючи не тільки слова, а також і міміку та жести;

- робота над вимовою заснована на сприйнятті та імітації мови дикторів подкастів та вчителя, а також за допомогою використання пісень та

рифм для аутистів. Артикуляція деяких звуків ([ð], [θ], [æ]) пояснюється і демонструється вчителем.

– якщо матеріалом обрано інтерв'ю або новини, треба обмежити час на перегляд або розбити матеріал на короткі фрагменти, попередньо приготувати та роздрукувати для учнів завдання до кожного фрагменту; перехід до наступного фрагменту є можливим за умовою успішного виконання попередніх завдань.

– матеріал, що демонструється, повинен відповідати навчальній програмі;

– контроль сформованості лексичних та аудитивних навичок набутих після перегляду відео фрагментів можна здійснити за допомогою тестів, в звичному для аутистів форматі, при цьому важливе коректне ставлення як до поведінки дитини з особливими освітніми потребами, так і до результатів навчання.

Висновки. Розробка методів та прийомів навчання дітей з розладами аутичного спектру є перспективною для наукових розвідок, оскільки вдосконалення в Україні інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами в різних освітніх установах сприяє реалізації прав таких дітей на соціалізацію та отримання якісної освіти.

Вивчаючи англійську мову за допомогою комунікативного підходу, діти з аутизмом засвоюють лексико-граматичний матеріал; аудіолінгвальний метод навчання та застосування відео матеріалів сприяють формуванню комунікативної компетентності з пріоритетом аудіювання і говоріння над іншими видами мовної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Владимірова І.В. Впровадження інклюзивної форми навчання осіб з особливими освітніми потребами. / Інклюзивне та інтегроване навчання: стан проблеми і перспективи. Збірник наукових праць. Харків, 2019. С. 43-47
2. Земляна к. В. особливості навчання дітей з розладами аутичного спектру в системі інклюзивної освіти. / Інклюзивне та інтегроване навчання: стан проблеми і перспективи. Збірник наукових праць. Харків, 2019. 80-84.
3. Програма розвитку дітей дошкільного віку зі спектром аутичних порушень. / Науковий редактор та упорядник Д.І. Шульженко. Київ, 2013, 251с.
4. Слозянська Г.І. Інтеграція осіб з обмеженими можливостями в систему вищої освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. С.198-201.
5. Welch M. Holding-Time. New York: Saimon and Shuster, 1988. 254 p.